

Van bewegen naar bloeien

De sleutelrol van het pedagogisch klimaat van de leraar bewegingsonderwijs

Hoe bevorder je handelingsvaardigheden bij leerlingen voor een leven lang met plezier bewegen? Dit artikel bespreekt de pedagogische benadering en de rol van docenten bewegingsonderwijs bij het begeleiden van leerlingen bij hun ontdekkingsreis. | Quincy Hobbelen en Gwendolijn Boonekamp

Aanleiding

Hoe maak je het als docent bewegingsonderwijs mogelijk dat je leerlingen niet alleen tijdens je les gemotiveerd meedoen, maar ook in staat zijn bewegen een plek in hun leven te geven? In een eerder artikel in het LO Magazine 5 2023 beschreven we dat hiervoor kansen liggen door leerlingen dit te helpen ontwikkelen op school (Boonekamp & Siteur, 2023). Het doel is dan om, naast motorische vaardigheden en de zes verschijningsvormen van sport en bewegen, bewegen te laten aansluiten op wat voor leerlingen betekenisvol is. En hen van daaruit te helpen hun vaardigheden te ontwikkelen zodat ze zelf vorm leren geven aan bewegen in hun eigen leefomgeving. Maar hoe doe je dat vanuit pedagogisch perspectief? Het is namelijk onvoldoende om leerlingen alleen autonomie en vrijheid te geven, ze moeten ook leren hoe ze deze keuzevrijheid kunnen creëren en benutten (Boonekamp et al., 2022a, b, c). In lijn met de pedagogiek van de HOOP door de Winter (2017) zou je dat kunnen doen door de perspectieven van leerlingen op bewegen te leren kennen, met hen te reflecteren op hun beweegervaringen, hen een steeds grotere rol te geven bij het vormgeven en organiseren van beweegactiviteiten binnen de school en door ze te ondersteunen bij het vertalen van die beweegervaringen naar hun eigen contexten in de buurt, de tuin en de sportvereniging. Deze vaardigheden om zelf vorm te mogen en kunnen geven aan je beweeggedrag in je eigen context omschreven we met het woord agency of handelingsvaardigheden (Boonekamp, 2022b).

Pedagogisch klimaat om handelingsvaardigheden (agency) van leerlingen te stimuleren

Het klinkt mogelijk vanzelfsprekend; luisteren naar leerlingen, samen reflecteren, leerlingen betrekken in het vormgeven van beweegactiviteiten en de transfer helpen maken naar buiten het bewegingsonderwijs. Maar, het is misschien wel de moeilijkste pedagogische opgave binnen de muren van de gymzaal. Bastiaansen (2022) geeft in haar proefschrift inzicht in

wat deze pedagogische opgave van een docent vraagt. Ze beschrijft aan de hand van portretten van leraren hoe een op controle en beheersing gestoeld onderwijssysteem hun tijd en ruimte beperkt. Dit kan ertoe leiden dat docenten weinig ruimte kunnen of durven nemen om het gesprek met leerlingen aan te gaan en in co-creatie met hen te werken aan de vormgeving van lessen. Immers, om recht te doen aan de inbreng en eigen regie van leerlingen, vraagt dit een zekere mate van souplesse ten aanzien van de

inbedding en vormgeving van leerdoelen. In een les waar bewegende en samenwerkende leerlingen om voortdurende aandacht van de leraar bewegingsonderwijs vragen, is dit extra uitdagend.

Dit betekent dat de (werk)context van de leraar bewegingsonderwijs van invloed is op zijn/haar autonomie en vrijheid om in te zetten op het stimuleren van handelingsvaardigheden (agency) van leerlingen. Want de docent zelf is hierin het instrument. Dit omgaan met autonomie en vrijheid vereist teacher agency: de combinatie van de pedagogische grondhouding en het pedagogisch handelen van de docent. De pedagogische grondhouding wordt hierbij gezien als de visie en het 'DNA' van waaruit een docent naar zijn/haar leerlingen en werk kijkt. Dus, vindt hij/zij inderdaad dat het zijn opdracht is om leerlingen te helpen ontdekken wat betekenisvol is voor hen en hoe zij vorm kunnen geven aan een leven lang bewegen in hun eigen context en passend bij hun aspiraties? Het pedagogisch handelen omvat wat een docent daadwerkelijk praktisch 'doet' in zijn omgang met leerlingen om dit voor elkaar te krijgen.

Binnen de werkcontext beïnvloeden visie en cultuur van denken en werken plus beschikbare (hulp) middelen en contextuele factoren binnen een onderwijsinstelling, de mate waarin een docent teacher agency kan bereiken (Biesta & Tedder, 2007; Oolbakkink-Marchand, 2018). Met andere woorden, de visie van de school en de aansturing en ondersteuning vanuit het management of de vaksectie, is van invloed op de pedagogische houding van docenten en hun manier van kijken naar en werken met hun leerlingen. Teacher agency is daarmee iets wat je kunt ontwikkelen, ervaren, benutten en creëren. Maar je kunt het ook verliezen wanneer werkomstandigheden veranderen waardoor de autonomie en vrijheid van de docent minder ruimte krijgen (Biesta et al., 2015).

Wanneer je leerlingen handelingsvaardigheden wil laten ontwikkelen, vraagt dit om congruentie tussen

jouw pedagogische grondhouding en pedagogisch handelen. Een docent die aandacht heeft voor wat zijn leerlingen in het hier-en-nu nodig hebben en dit koppelt aan de lesinhoud en daar vrij en autonoom pedagogisch in handelt, wendt zijn teacher agency aan en werkt vanuit een congruente pedagogische grondhouding die agency respecteert en voorleeft (Hobbelen, 2023).

Praktische suggesties

Hoe kun je vanuit dit perspectief een pedagogisch klimaat creëren waarin leerlingen handelingsvaardigheden leren ontwikkelen om een leven lang te bewegen? Hieronder doen we een aantal suggesties.

Ten aanzien van de visievorming kan het helpen om als docent bewegingsonderwijs en/of vaksectie met elkaar te bespreken waartoe volgens jullie de les bewegingsonderwijs dient. Mag het, naast leerlingen meer en beter leren te bewegen, ook een vrijplaats zijn om perspectieven en ervaringen van leerlingen met elkaar te delen? Een vrijplaats om klassikaal, in kleine groepjes of individueel wel en niet sport-gerelateerde buitenschoolse gebeurtenissen en maatschappelijke actualiteiten te bespreken die leerlingen raken, bezighouden of inspireren om te groeien als mens en hun keuzes op te baseren. Dit kan betekenen dat 'beweegminuten' soms ruimte maken voor persoonlijke of gezamenlijke reflectieve en morele leerprocessen om hun beweegidentiteit (verder) te ontwikkelen.

De les bewegingsonderwijs is bij uitstek een plek waar leerlingen heel 'zichtbaar' zijn in wat hen wel of niet lukt en hoe het met hen gaat. Als je daar als pedagoog oog voor hebt, kun je jouw waarnemingen met leerlingen bespreekbaar maken en hen ondersteunen of, als de situatie daar om vraagt, elders aan de bel trekken. In dit kader inspireert ons het concept van 'aandachtige betrokkenheid' van Bastiaansen (2022), wat zich kenmerkt door 'aandachtig zijn', 'aanwezig zijn' en 'betrokken zijn'. Aan de hand van dit concept en praktijkvoorbeelden proberen we stap voor stap

'handelingscoördinaten' zichtbaar te maken om bewust te kunnen handelen richting het voor jou nog onbekende en wat de leerling zelf denkt dat nodig is. Een aanpak om de handelingsvaardigheden van leerlingen te stimuleren is namelijk niet eenduidig, het is van allerlei factoren afhankelijk.

'Aandachtig zijn' vraagt om belangeloos en oordeel-loos open te staan voor de leerling en zijn belewingswereld. Een voorbeeld hiervan is de casus van een leerling die de activiteit diepspringen spannend vindt. In dit geval zou je kunnen vragen wát er voor de leerling spannend is. Is het hoogtevrees, vertrouwt hij niet op eigen kunnen, of is het een keer fout gegaan en is hij bang dat dit weer gebeurt?

'Aanwezig zijn' vraagt om je handen leeg te maken om vrij en aanwezig te kunnen zijn bij dat wat zich in het hier-en-nu afspeelt. Dus, hoe lukt het jou om in een grote klas of hectische les geduld en aandacht op te brengen voor de leerling die diepspringen spannend vindt en aan te sluiten op wat hij of zij nodig heeft? Vraagt dit om een differentiatie op het diepspringen, of om heel iets anders? Het hangt af van de oorzaak van de spanning en wat de leerling denkt dat nodig is om met de spanning om te gaan.

Vanuit het 'betrokken zijn' draag je mee en bij aan wat er voor de leerlingen naar de toekomst toe op het spel staat. Hoe kan de leerling zijn eigen beweegidentiteit ontwikkelen op een manier die bij hem/haar past? In het licht van de hierboven genoemde casus van leerlingen die iets ingewikkeld of spannend vinden, kun je 'betrokken zijn' vormgeven door op een vragende manier te helpen in plaats van zelf allerlei oplossingen aan te dragen (wat ook begrijpelijk is). Bijvoorbeeld: 'Wat zou volgens jou, nu het gelukt is, een volgende stap kunnen zijn?', 'Hoe kan ik jou helpen zodat je het minder spannend vindt?' of 'Het is je ondanks je inzet vandaag helaas niet gelukt. Volgende week gaan we er mee verder en hoe zou je dan willen oefenen?'. Overigens is het stellen van vragen tevens een aanpak voor

leerlingen die ergens in uitblinken en meer uitdaging aankunnen. Door de vragende manier betrek je hen in het vormgeven van beweegactiviteiten en laat je hen ook op zichzelf reflecteren.

Tot slot

In het beroepsprofiel van de KVLO staat bij pedagogische bekwaamheid dat de docent bewegingsonderwijs bijdraagt aan burgerschapsvorming en de sociaal-emotionele, affectieve en morele ontwikkeling van leerlingen tot zelfstandige en verantwoordelijke volwassen (KVLO, z.d.). Daarbij wordt toegelicht hoe dit er globaal uitziet in de praktijk en wat dit vraagt van de docent bewegingsonderwijs. Met dit artikel hopen we hier een bijdrage aan te leveren. We nodigen docenten bewegingsonderwijs uit om na te denken over hun pedagogische grondhouding en of hun pedagogisch handelen hiermee congruent is. Daarnaast moedigen we vaksecties aan om met elkaar in gesprek te gaan over jullie rol en bijdrage aan de ontwikkeling van de handelingsvaardigheden van leerlingen om zich vitaal staande te houden in de wereld. ●

Bronnen

Scan of klik op de QR-code naar de bronnen

Contact

q.hobbelen@roc-nijmegen.nl
gwendolijn.boonekamp@han.nl
Quincy Hobbelen is docent Sport en Bewegen bij ROC Nijmegen
Gwendolijn Boonekamp is hoofddocent en onderzoeker bij HAN Sport en Bewegen

Foto's

Anita Riemersma
Kernwoorden
 pedagogisch klimaat, pedagogisch handelen, handelingsvaardigheden